

СУБ'ЄКТ УМИСНОГО ТА НЕОБЕРЕЖНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА (СТАТТІ 411 ТА 412 КК УКРАЇНИ)

Є.С. Ковалевська

головний юрисконсульт

Департаменту проблемних активів

ПАТ «Акціонерний комерційний

промислово-інвестиційний банк»,

здобувач ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Наявність загальних та спеціальних юридичних ознак суб'єкта умисного та необережного знищення або пошкодження військового майна є обов'язковим для кваліфікації діяння за ст.ст. 411 та 412 КК України [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі ознаки суб'єкта злочинів, передбачених ст.ст. 411 та 412 КК України, були досліджені у працях Г.І. Бушуєва, С.І. Дячука, М.І. Карпенка, В.Г. Сизранцева, М.О. Старченко, А.А. Тер-Акопова, М.І. Хавронюка та В.М. Чхіквадзе.

Мета статті полягає в комплексному визначенні обов'язкових загальних та спеціальних (додаткових) юридичних ознак суб'єкта умисного та необережного знищення або пошкодження військового майна.

Основні результати дослідження. Суб'єкт умисного та необережного знищення або пошкодження майна спеціальний. Йому притаманні всі загальні ознаки суб'єкта злочину: осудність, досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Разом з тим він має й інші додаткові ознаки, вказані в КК України. Визначальною ознакою суб'єкта досліджуваних злочинів відповідно до ст. 401 КК України є перебування особи на військовій службі у статусі військовослужбовця або військовозобов'язаного під час проходження навчальних або спеціальних зборів. Обмеження кола осіб (суб'єктів) військового злочину, як зазначав М.О. Старченко, обумовлено характером військово-правових відносин [2, с. 36]. Як учасники військових правовідносин вони відповідно до чинного законодавства набувають специфічних прав та на них покладаються специфічні обов'язки з несення або проходження військової служби. Виконання цих обов'язків забезпечується різноманітними засобами, головним чином виховного характеру. Але у випадку невиконання вказаними особами своїх обов'язків з несення військової служби, порушення встановленого порядку її несення, до них можуть бути застосовані різноманітні заходи примусу, в тому числі і передбачені КК України. Щодо інших осіб (які не є військовослужбовцями або військовозобов'язаними під час проходження навчальних або спеціальних зборів), то на них не покладено обов'язків, пов'язаних з військово-службовими відносинами, тому вони не можуть їх порушити або не виконати, і отже, відповідно, не можуть виступати як суб'єкти військових злочинів. Таким чином, лише військовослужбовці та військовозобов'язані під час проходження навчальних або спеціальних зборів включені у сферу військово-службових від-

носин, і лише вони можуть «зсередини» порушувати порядок несення військової служби та, як наслідок, визнаватися суб'єктами військових злочинів [2, с. 37]. При цьому як військовослужбовці, так і військовозобов'язані можуть визнаватися суб'єктами інших, загальнокримінальних злочинів, але суб'єктом, виконавцем злочинів проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби ніхто окрім них бути не може.

Оскільки КК України не дає визначення понять «військова служба», «військовослужбовець», «військовозобов'язаний», не окреслює період, в який військовозобов'язаний є таким, що проходить навчальні або спеціальні збори, для з'ясування змісту цих понять необхідно звернутися до інших нормативних актів, які встановлюють особливості несення військової служби в Україні.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» військовою службою є державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, пов'язана із захистом Вітчизни.

Згідно з ч. 9 ст. 1 вказаного Закону військовослужбовці – це особи, які проходять військову службу [3]. Порядок проходження громадянами України військової служби, їх права та обов'язки також визначаються Законами України «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію», «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» тощо, відповідними положеннями про проходження військової служби громадянами України та іншими нормативно-правовими актами.

Військовозобов'язаними закон визнає осіб, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України (далі – ЗСУ) та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави. Військовозобов'язані призиваються на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори. Права та обов'язки військовозобов'язаних під час проходження зборів встановлюються нормативно-правовими актами, які регулюють проходження військової служби в Україні. На військовозобов'язаних поширюється дія статутів ЗСУ.

Суб'єктом військових злочинів особа може бути тільки у відповідних часових межах, які визначені у ст. 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»: після початку та до закінчення проходження військової служби [4, с. 87].

Початком проходження військової служби є: день відправлення у військову частину з районного (міського) військового комісаріату – для громадян, призваних на строкову військову службу; день зарахування до списків особового складу військової частини (військового навчального закладу, установи тощо) – для громадян, прийнятих на військову службу за контрактом; день призначення на посаду курсанта вищого військового навчального закладу, військового навчального підрозділу вищого навчального закладу – для громадян, які не проходили військову службу, та військовозобов'язаних [3].

Факт прийняття військової присяги військовослужбовцем не має значення для початку відліку проходження військової служби та визнання особи суб'єктом злочинів, передбачених ст.ст. 411 та 412 КК України.

Закінченням проходження військової служби вважається день виключення військовослужбовця зі списків особового складу військової частини (військового навчального закладу, установи тощо) у порядку, встановленому нормативними актами, які регулюють проходження військової служби громадянами України.

Час і строки проведення навчальних зборів військовозобов'язаних визначаються Генеральним штабом ЗСУ та органами управління іншими військовими формуваннями відповідно до законодавства. Про початок та закінчення зборів військовозобов'язаних видається відповідний наказ командира військової частини [3].

Тобто для військовозобов'язаних, які проходять навчальні збори, початок та закінчення служби визначається першим та останнім днем зборів.

При цьому винна особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності за ст.ст. 411 або 412 КК України і після закінчення військової служби за умови, що злочин було вчинено під час проходження нею служби [5, с. 12].

Зазначимо також, що відповідно до ч. 2 ст. 401 КК України відповідальність за військові злочини несуть військовослужбовці не лише ЗСУ, а також Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, внутрішніх військ МВС України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної спеціальної служби транспорту, а також інші особи, визначені законодавством.

До таких інших осіб, які можуть бути суб'єктами умисного чи необережного знищення або пошкодження військового майна, належать, зокрема, військовополонені. Відповідно до ст. 82 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. «Военнопленные подчиняются законам, уставам и приказам, действующим в вооруженных силах державы в плену державы. Последняя будет иметь право принять судебные или дисциплинарные меры в отношении любого военнопленного, совершившего нарушение этих законов, уставов или приказов.» [6, с. 95].

Поняття «інші особи, визначені законодавством» повністю визначене в працях, які присвячені дослідженню військових злочинів. Тому автор, не зупиняючись на ньому, буде розглядати питання, що стосуються суб'єкта злочинів, передбачених ст.ст. 411 та 412 КК України, які мало висвітлені в кримінально-правовій літературі, викликають суперечності або труднощі при кваліфікації цих злочинів.

Важливо зазначити, що, керуючись ч. 3 ст. 401 ККУ, обмеження щодо обов'язкової наявності спеціального статусу суб'єкта умисного та необережного знищення або пошкодження військового майна стосуються лише виконавця та співвиконавця вказаних злочинів. Особи, які не перебувають на військовій службі, можуть притягуватися до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених ст.ст. 411 та 412 ККУ, як підбурювачі, пособники або організатори [7, с. 771]. Особи, які не мають всіх ознак притаманних суб'єкту злочинів, передбачених ст.ст. 411 або 412 КК України, винні у знищенні або пошкодженні військового майна, за відсутності у їх діяннях ознак підбурювання, організаторства або пособництва несуть кримінальну відповідальність лише

за наявності в їх діях ознак окремого злочину, передбаченого іншими розділами Особливої частини КК України [5, с. 12]. У разі, коли військовослужбовець та цивільна особа спільними зусиллями виконують об'єктивну сторону військового злочину, М.І. Хавронюк радить кваліфікувати дії цивільної особи як пособника у вчиненні військового злочину. Так само він радить кваліфікувати дії цивільної особи, яка вчинила діяння, що містять ознаки військового злочину замість військовослужбовця (наприклад, якщо військовослужбовець схилив цивільну особу до умисного знищення або пошкодження військового майна. При цьому такий військовослужбовець визнається виконавцем злочину) [4, с. 91].

Значення для характеристики суб'єкта злочинів, передбачених статтями 411 та 412 КК України має вік, психічні та фізичні характеристики особи.

На строкову військову службу в Україні в мирний час призиваються придатні для цього за станом здоров'я громадяни України чоловічої статі, яким до дня відправлення у військові частини виповнилося 18 років, та старші особи, які не досягли 25-річного віку [3]. Тобто суб'єктом військових злочинів за загальним правилом є особа, яка досягла 18 річного віку. В той же час, на військову службу за контрактом приймаються особи віком від 17 років до 21 року, в тому числі ті, яким 17 років виповнюється в рік початку військової служби, військовослужбовці та військовозобов'язані віком до 23 років, які мають повну загальну середню освіту, у разі зарахування їх на перший та наступні курси навчання [3]. Враховуючи це не можемо погодитися з науковцями, які стверджують, що відповідальність за військові злочини майна може наставати лише з 17 років [8, с. 172-173]. Вважаємо, що суб'єктом умисного чи необережного знищення або пошкодження військового майна може бути особа 16 років, якій 17 років виповнюється в рік початку військової служби.

Спірні питання виникають при вчиненні злочину особою, яка була призвана на військову службу до досягнення нею 18 років, або прийнята на службу за контрактом чи зарахована на навчання до досягнення 16 років, наприклад, у результаті помилки або свідомого підроблення документів. На думку М.І. Хавронюка та А.А. Тер-Акопова, кримінальна відповідальність за військові злочини в такому випадку виключається, а особа, яка не досягла визначеного законом віку та незаконно прийнята на військову службу несе відповідальність за свої діяння за загальнокримінальними нормами [9, с. 14; 4, с. 87-88].

Аналогічно А.А. Тер-Акопов та В.Г. Сизранцев радять діяти у випадках незаконності знаходження особи на військовій службі внаслідок наявності психічного розладу [9, с. 14-15; 5, с. 16].

Наведемо приклад з практики. 21 червня 2010 р. військовий суд Сімферопольського гарнізону виніс постанову по кримінальній справі за обвинуваченням матроса в/ч А 1409 Т. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 411 КК України. Судовим слідством встановлено, що обвинувачений під час відбування покарання за вироком військового місцевого суду Севастопольського гарнізону на гауптвахті Кримського територіального командування Військової служби правопорядку з 30 травня по 7 червня 2010 р.у знищив військове майно: облаштування камери та особисту форму, всього на суму 619,50 грн. За висновком амбулаторної комісії судово-психіатричної експерти-

зи у Т. в період інкримінованого йому діяння виявлявся гострий поліморфний психічний розлад з симптомами шизофренії, що не дозволяло йому усвідомлювати свої дії та керувати ними. За таких обставин суд прийшов до висновку, що обвинувачений вчинив злочин, передбачений ч. 1 ст. 411 КК України, в стані неосудності. В порядку передбаченому ст. 94 КК України, до Т. за постановою суду були застосовані заходи медичного характеру у вигляді госпіталізації до психічного закладу [10].

Керуючись законодавством, неосудність особи – безумовна підстава для виключення складу злочину. Але ст. 20 КК України передбачає можливість кримінальної відповідальності особи, яка під час вчинення злочину, через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними (обмежена осудність). Потрібно враховувати, що окремі види психічних розладів можуть слугувати підставою для визнання громадянина непридатним до військової служби за станом здоров'я у мирний час та обмежено придатним у воєнний час, інші – причиною визнання особи непридатною до військової служби з виключенням з військового обліку. Ступінь придатності особи до військової служби у разі наявності певного психічного розладу встановлюється військово-лікарською комісією на підставі військово-лікарської експертизи [11].

При наявності у військовослужбовця або військовозобов'язаного психічного розладу, який є підставою для визнання громадянина непридатним до військової служби, така особа не може бути визнана суб'єктом злочину, передбаченого ст.ст. 411 або 412 КК України, та її відповідальність за військовий злочин виключається. Така особа може нести кримінальну відповідальність, якщо у фактично вчиненому ним діянні буде наявний склад іншого (невійськового) злочину [9, с. 15].

На відміну від М.І Хавронюка, А.А. Тер-Акопова та В.Г. Сизранцева, ряд вчених дотримуються категорично іншої думки. Наприклад Г.І. Бушуєв вважає, що військовослужбовець є суб'єктом військового злочину незалежно від ступеню його військової підготовки та того, правильно або помилково він призваний на військову службу, знаходиться або ні в момент вчинення злочину при виконанні конкретних обов'язків військової служби, до або після прийняття присяги здійснене ним протиправне діяння [12]. В.М. Чхиквадзе також пише, що не має юридичного значення для визначення суб'єкту військового злочину питання про правильність чи неправильність прийому особи на військову службу. На його думку, особи, які неправильно призвані на військову службу (наприклад, фізична непридатність) зобов'язані під час проходження служби дотримуватися вимог військової дисципліни та виконувати військові обов'язки. Факт невірного призиву або мобілізації може бути визнаний лише обставиною, яка впливає на характер та розмір покарання, але не може бути підставою для звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення військового злочину, якщо останнє не знаходиться в прямому зв'язку з неправильним прийомом особи на військову службу [13, с. 164].

Х.М. Ахметшин та Н.В. Васильєв також зазначають, що суб'єктами військових злочинів, за загальним правилом, можуть бути визнані й особи, помил-

ково призвані в армію, а також ті, які виявилися до моменту вчинення діяння непридатними за станом здоров'я до військової служби [14, с. 16; 15, с. 49].

На думку Ф.С. Бражника, дані обставини (ступінь придатності до військової служби, невірний призив на військову службу тощо) повинні бути враховані при призначенні покарання. За певних обставин вони можуть бути підставою для звільнення винної особи від кримінальної відповідальності [2, с. 54].

Як показує практика питання придатності військовослужбовця до військової служби враховується при розгляді судом справ, за обвинуваченнями у вчиненні умисного чи необережного знищення або пошкодження військового майна.

Так, наприклад, у вироку військового місцевого суду Київського гарнізону від 19 грудня 2002 р. за обвинуваченням військовослужбовця в/ч 2428, прапорщика С. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 412 КК України, знаходимо формулювання: «згідно з висновком військово-лікарської комісії С. придатний до військової служби» [16]. Аналогічні твердження про те, що підсудний є здоровим та придатним для військової служби знаходимо і в інших вироках військових судів.

Також обмежувальною ознакою суб'єкта умисного та необережного знищення або пошкодження військового майна, є громадянство особи. Громадянством є формально зафіксований правовий статус людини, зв'язок особи з певною державою, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках [17]. Відповідно до ст. 65 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Громадяни України відбувають військову службу відповідно до закону [18]. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про громадянство України» громадянином України є особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України [17]. Згідно з ч. 6 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» військовий обов'язок не поширюється на іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні [3]. Іноземцем є особа, яка не перебуває в громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав; особою без громадянства закон визнає людину, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином [17]. З цього приводу А.А. Тер-Акопов зазначає, що особа, яка є громадянином іноземної держави або особою без громадянства, та в результаті порушень, допущених призовною комісією або військовим керівництвом (при укладенні контракту), опинилася на українській військовій службі, не може нести відповідальність за злочини, передбачені розділом XIX Особливої частини КК України, суб'єктом військових злочинів така особа бути не може [9, с. 15].

Слід виділити також інші обставини, наявність яких не допускає призов особи на військову службу або дає право на звільнення або відстрочення від військової служби. Так, наприклад, виключаються з військового обліку громадяни, яких визнано непридатними до військової служби за станом здоров'я, а також громадяни, яких раніше було засуджено до позбавлення волі за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину [3]. А.А. Тер-Акопов наголошує, що,

якщо особу призвано на військову службу не зважаючи на вказані обставини або вона продовжує нести військову службу після настання таких обставин, її перебування на військовій службі слід вважати незаконним. А особа, що не відповідає вимогам, які пред'являються до військовослужбовців, не можна визнавати суб'єктом військових злочинів [9, с. 15].

З цього приводу Ф.С. Бражник зазначає: «якщо обставини, що зумовили непридатність військовослужбовця до військової служби (глухота, недоліки зору тощо) стали причиною суспільно небезпечних дій або бездіяльності, заборонених законом, особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності за відсутності в його діяннях складу злочину. Наявність причинного зв'язку між фізичною вадою або певним захворюванням та вчиненим діянням вказує на те, що особа об'єктивно не здатна була вчинити дії, що від неї вимагалися, або утриматися від вчинення діяння, які підпадають під поняття військового злочину» [2, с. 55].

Підсумовуючи, визначимо ряд підстав визнання незаконним прийняття (призову) особи на військовій службі: недосягнення встановленого законом віку, наявність психічного розладу або фізичних вад (хвороб), які зумовлюють непридатність або обмежену придатність до військової служби, особа не є громадянином України, особу раніше було засуджено до позбавлення волі за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

В кримінально-правовій науці існують суперечності щодо визнання факту незаконного прийняття на військову службу підставною звільнення особи від відповідальності за військовий злочин, не визнання її суб'єктом військового злочину. Одна група вчених (Х.М. Ахметшин, Ф.С. Бражник, Г.І. Бушуєв, Н.В. Васильєв, В.М. Чхиквадзе та інші) вважають, що особа, яка перебуває на військовій службі є суб'єктом військового злочину незалежно від правильності прийняття її на таку службу. Ця обставина враховується при призначенні покарання та лише в деяких випадках може служити підставою звільнення від відповідальності за військовий злочин. Необхідно зазначити, що така точка зору була притаманна для кримінально-правової науки радянських часів.

Інша група вчених (М.І. Карпенко, В.Г. Сизранцев, А.А. Тер-Акопов, М.І. Хавронюк та інші) наголошують, що особи незаконно прийняті на військову службу не є суб'єктами злочинів проти військового правопорядку та несуть відповідальність за свої дії за іншими (невійськовими) статтями КК України.

Така кардинальна зміна позиції відношення до наслідків незаконного прийняття на військову службу зумовлена, на нашу думку, демократизацією суспільства, визнанням основних конституційних прав особи, зокрема, того, що ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством (ст. 19 Конституції України).

На нашу думку, обов'язковими ознаками суб'єкта умисного та необережного знищення або пошкодження військового майна є законність прийняття особи на військову службу та придатність особи до військової служби в момент вчинення військового злочину. Незважаючи на те, що ці ознаки суб'єкта досліджуваних злочинів не відображені в кримінальному законодавстві, вони є суттєвими. При кваліфікації діяння за ст.ст. 411 або 412 КК

України слідчому, прокурору та суду доцільно перевірити вказані характеристики суб'єкта злочину.

Незаконність прийняття на військову службу особи має своїм наслідком незаконність перебування такої особи на військовій службі, а тому виключає кримінальну відповідальність за невиконання обов'язків, покладених на військовослужбовців, зокрема, обов'язку щодо збереження військового майна.

У разі виявлення факту прийняття особи на військову службу без належних на те підстав необхідним є встановлення причин такого порушення (наявність злого умислу, незнання законів особою, прийнятою на службу, помилка органів державного управління, лікарів тощо).

Окремо необхідно визначити особливості притягнення до кримінальної відповідальності за умисне або необережне знищення або пошкодження військового майна осіб, у яких виявлено певне захворювання або психічний розлад (крім того, який зумовлює стан неосудності), що є підставою визнання особи непридатною або обмежено придатною до військової служби. В такому випадку необхідно встановити чи були наявні у особи психічний розлад або фізична вада (хвороба) при прийнятті на військову службу та чи могли вони стати підставою визнання особи непридатною або обмежено придатною до військової служби. Виявлення факту незаконності прийняття особи на військову службу за станом здоров'я тягне наслідки, описані вище.

Якщо особа стала непридатною до військової служби під час її проходження та вчинила умисне чи необережне знищення або пошкодження військового майна можливі наступні варіанти вирішення питання притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст.ст. 411 та 412 КК України. При цьому в усіх випадках необхідно враховувати ступінь впливу фізичного захворювання або психічного розладу на усвідомлення особою своїх військових обов'язків, психічну та фізичну можливість діяти відповідно до таких обов'язків, факт проходження особою необхідної військової підготовки, можливість її розуміння, та, як результат, можливість особи усвідомлювати та керувати своїми діями при вчиненні військового протиправного діяння. Якщо в результаті аналізу всіх встановлених фактів та обставин, суд прийде до висновку, що особа, яка вчинила умисне чи необережне знищення або пошкодження військового майна, в момент вчинення злочину знаходилася на військовій службі та відповідала всім вимогам, які пред'являються законодавством України до військовослужбовців, повністю усвідомлювала свої військові обов'язки, могла їх виконати, усвідомлювала та керувала своїми діями, така особа може бути визнана суб'єктом злочину передбаченого статтею 411 або 412 КК України. Якщо судом буде встановлено, що обставини, які зумовили непридатність до військової служби були причиною (безпосередньо обумовили) вчинення умисного чи необережного знищення або пошкодження військового майна, відповідальність за ст.ст. 411 або 412 КК України виключається. Якщо неможливо встановити причинний зв'язок між наявністю у особи певного фізичного захворювання або психічного розладу та вчиненням умисного або необережного знищення або пошкодження військового майна, але на підставі експертного висновку встановлено, що особа в момент вчинення таких

протиправних дій була непридатною до військової служби, така особа не може бути визнана суб'єктом досліджуваних злочинів та повинна бути притягнута до відповідальності за загальнокримінальними нормами, за наявності всіх ознак відповідного складу злочину. В цьому випадку командирам (начальникам) військових частин та прокурорам необхідно вжити заходів щодо відшкодування винною особою матеріальної шкоди, яка зазвичай наноситься умисним чи необережним знищенням або пошкодженням військового майна (подання цивільного позову, добровільне відшкодування збитків тощо).

Пропонуючи шляхи вирішення питання притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка вчинила умисне чи необережне знищення або пошкодження військового майна, та визнана непридатною до військової служби на момент вчинення злочину або такою, що незаконно прийнята на військову службу, необхідно викласти проблеми, які, на нашу думку, потребують вирішення.

Керуючись викладеним вище, умисне чи необережне знищення або пошкодження військового майна вчинене військовослужбовцем, який не може бути визнаним суб'єктом злочинів, передбачених ст.ст. 411 та 412 КК України, буде кваліфікуватися за загальнокримінальними нормами. В переважній більшості випадків такими нормами, на нашу думку, будуть норми ст. 194 «Умисне знищення або пошкодження майна» та ст. 196 КК України «Необережне знищення або пошкодження майна». Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 194 КК України, є спричинення умисним знищенням або пошкодженням чужого майна шкоди у великих розмірах. Шкодою у великих розмірах, відповідно до примітки до ст. 185 КК України, є сума, яка в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину. Обов'язковою ознакою складу необережного знищення або пошкодження майна (ст. 196 КК України) є спричинення злочином тяжких тілесних ушкоджень або загибелі людей. Тобто, за вчинення умисного знищення або пошкодження військового майна, яке не спричинило шкоди у великих розмірах, а також необережного знищення або пошкодження військового майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах, але не спричинило тяжких тілесних ушкоджень або загибелі людей, особа, яка перебувала на військовій службі, мала в розпорядженні (або мала доступ до) зброю, боєприпаси, військову чи спеціальну техніку та інше військове майно, але не визнана суб'єктом військових злочинів, не буде нести ніякої кримінальної відповідальності. Також при цьому ігнорується підвищена суспільна небезпека військових злочинів порівнюючи з загальнокримінальними, а також факт нанесення шкоди військовому правопорядку, обороноздатності нашої держави внаслідок знищення або пошкодження військового майна, що є недопустимим. Одним із варіантів вирішення цієї проблеми є внесення відповідних змін у загальнокримінальні (невійськові) норми, які передбачають відповідальність за умисне або необережне знищення або пошкодження майна в бік розширення рамок притягнення до відповідальності.

Висновки. Підсумовуючи викладене необхідно зазначити, що для кваліфікації діяння за ст.ст. 411 або 412 КК України, окрім обов'язкових ознак суб'єкта злочину, встановлених у ст.ст. 18 та 19 КК України, важливо встанов-

лювати ряд характеристик особи, які підтверджують законність її перебування на військовій службі України, в тому числі, придатність до військової служби. До таких характеристик відносяться, зокрема, вік, психічний та фізичний стан особи, громадянство, наявність судимості тощо. У разі виявлення доказів того, що особа, яка вчинила умисне чи необережне знищення або пошкодження військового майна, незаконно знаходиться на військовій службі, або з інших причин не може бути визнана суб'єктом злочинів, передбачених ст.ст. 411 та 412 КК України, така особа повинна нести відповідальність за нормами інших розділів Особливої частини КК України за наявності всіх необхідних ознак складу злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 05 квітня 2001 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>
2. Советское уголовное право. Воинские преступления / [Х.М. Ахметшин, Ф.С. Бражник, А.А. Вихров и др.]; под ред. Горного А.Г. – М. : Военный институт, 1978. – 427 с.
3. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України N 2232-ХІІ від 25 березня 1992 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>
4. *Хавронюк М.І.* Військові злочини: Коментар законодавства / М.І. Хавронюк, С.І. Дячук, М.І. Мельник; відп. ред.: М.Д. Дрига, В.І. Кравченко. – К. : Вид-во А.С.К., 2003. – 272 с.
5. *Сызранцев В.Г.* Воинские преступления: Комментарий к главе 33 УК РФ / Сызранцев В.Г. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 304 с.
6. Женевские конвенции от 12 августа 1949 года и Дополнительные протоколы к ним. – М, 1994. – 320 с.
7. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [Ю.В. Александров, П.П. Андрушко, В.І. Антипов]; відп. ред. С.С. Яценко. – [4-те вид., переробл. та доповн.]. – К.: А.С.К., 2006. – 848 с.
8. *Албул С.В.* Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) // Кримінальне право України: Навч.-метод. посібн. / С.В. Албул, Д.О. Балобанова, А.А. Березовський та ін.; за ред. д.ю.н., проф. В.О. Тулякова. – О. : Фенікс, 2011. – 374 с.
9. Преступления против военной службы: Учебник для вузов / [Ахметшин Х.М., Петухов Н.А., Тер-Акопов А.А., Уколов А.Т.]; под ред. Н.А. Петухова. – М. : Изд-во НОРМА, 2002. – 208 с.
10. Про застосування примусових заходів медичного характеру: Постанова Військового суду Сімферопольського гарнізону від 21 червня 2010 року / Архів військової прокуратури Сімферопольського гарнізону за 2010 рік.
11. Положення про військово-лікарську експертизу у Збройних Силах України: Наказ Міністра оборони України від 14.06.2008 року №402 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08>

12. Бушуев Г.И. Об ответственности лиц, неправильно призванных на военную службу, за самовольное оставление части / Г.И. Бушуев // «Труды ВПА». – 1967. – № 17.

13. Чхиквадзе В.М. Советское военно-уголовное право / Чхиквадзе В.М. – М.: Юридическое издательство Министерства юстиции СССР, 1948. – 452 с.

14. Закон об уголовной ответственности за воинские преступления. Комментарий / [Ахметшин Х.М., Медведев А.М., Самойлов Е.М. и др.] / под ред. Горного А.Г. – М.: Юридическая литература, 1986. – 160 с.

15. Воинские преступления / [Ахметшин Х.М., Васильев Н.В., Кудрявцев В.Н., Шанин В.И.]; под ред. Н.Ф. Чистякова. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Типография ВПА, 1970. – 355 с.

16. Вирок Військового місцевого суду Київського гарнізону від 19 грудня 2002 року / Архів військової прокуратури Київського гарнізону за 2002 рік

17. Про громадянство України: Закон України № 2235-III від 18 січня 2001 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу до закону: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2235-14>

18. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Ковалевська Є.С. Суб'єкт умисного та необережного знищення або пошкодження військового майна (статті 411 та 412 КК України)

В статті досліджуються особливості визначення загальних та спеціальних ознак суб'єкта умисного та необережного знищення або пошкодження військового майна.

Ключові слова: суб'єкт злочину, військовий злочин, військовослужбовець, військовозобов'язаний, знищення або пошкодження військового майна.

Ковалевская Е.С. Субъект умышленного и неосторожного уничтожения или повреждения военного имущества (статьи 411 и 412 Уголовного кодекса Украины)

В статье исследуются особенности определения общих и специальных признаков субъекта умышленного и неосторожного уничтожения или повреждения военного имущества.

Ключевые слова: субъект преступления, военное преступление, военнослужащий, военнообязанный, уничтожение или повреждение военного имущества.

Kovalevskaya Y.S. The subject of willful and negligent military property destruction or damage (Articles 411 and 412 of the Criminal Code of Ukraine)

This article examines the general and specific characteristics of the subject of willful and negligent military property destruction or damage.

Key words: subject of the crime, military crime, soldier, reservist, military property destruction or damage.

Стаття надійшла до редакції 03.08.2013.